

Ugdymo(si) problemos, pagrįstos moksliniais tyrimais

Marijona Barkauskaitė¹, Daiva Karužaitė²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, marijona.barkauskaite@leu.lt

² Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, daiva.karuzaitė@leu.lt

Mokslinėje bendruomenėje pripažįstama, kad edukologijos moksliniai pasiekimai yra kur kas lėtesni nei kitų mokslo sričių. Džiugu tai, kad Lietuvos edukologijos universiteto jaunieji mokslininkai 2014 m., atliepdami aktualias švietimo sistemos problemas, originaliais moksliniais tyrimais pagrindė ir ieškojo atsakymų į keletą klausimų, tuo praturtindami edukologijos mokslą.

2014 m. sausio 22 d. Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų instituto Andragogikos katedros mokslo darbuotojas **Kęstutis Trakšėlys** Jungtinės edukologijos doktorantūros komitete (Lietuvos edukologijos universitetas su Kauno technologijos, Šiaulių ir Lietuvos sporto universitetais) apgynė disertaciją tema „**Švietimo prieinamumas Lietuvos visuomenės transformacijos kontekste (1990–2010)**“. Gynimo tarybos komitetą sudarė atstovai mokslininkai iš Jungtinės doktorantūros komiteto ir Vroclavo universiteto (Lenkija) Pedagogikos instituto direktorė prof. habil. dr. Alicija Šerlong.

Visi gynimo tarybos nariai vienbalsiai akcentavo, kad „globalaus pasaulio erdvėje nuolat vykstantys transformacijos procesai visose gyvenimo srityse ypatingus uždavinius kelia švietimo sistemai, įpareigojant mokyklą ugdymo(si) procesą organizuoti taip, kad jis tenkintų besimokančiojo ir „modernios visuomenės ir laikmečio poreikius“, todėl ginamo darbo autorius, sprenddamas švietimo prieinamumo problemą visuomenės transformacijos kontekste (1990–2010) Lietuvos švietimui ypač sudėtingu laikotarpiu, pasiryžo nagrinėti aktualią mokslinę problemą, nustatant visuomenės transformacijų ir švietimo sistemos kaitos sąsajas prieinamumo aspektu“ (gynimo tarybos pirmininkė prof. M. Barkauskaitė). Konkretizuodama šį aktualumą, prof. P. Jucevičienė pažymi, kad „ši problema atrodo įtikinama, nors ir kontekstualizuota vienai šaliai, nes tikrai galima tikėtis, kad visuomenės, patyrusios sparčias ir esmines transformacijas, švietimo prieinamumas nusipelnė atskiro mokslinio tyrimo, kuris gali būti naujų ir svarių

mokslo žinių šaltinis“, kuriame „išryškėja ne tik mokslinis, bet ir socialinis pasirinkto disertacinio tyrimo reikšmingumas“ (prof. V. Gudonis). Prof. R. Malinauskas ginamo darbo reikšmingumą mato tobulinant švietimo sistemą: „reorganizuojant mokyklų tinklą, vykdant švietimo sistemos struktūrinius pokyčius, peržiūrint Lietuvos švietimo institucijų funkcijas“.

Kiekvienas iš gynimo tarybos narių, analizuodamas ginamą darbą, vertina jauno mokslininko išsiugdytus įvairius mokslinius gebėjimus. Prof. P. Jucevičienė teigiamai vertina „autoriaus mokslinę multidisciplininę kompetenciją“, gebėjimą paaiškinti „dabarties Lietuvos švietimo prieinamumo istorinę kilmę, taip pat leidžia padaryti išvadas apie istorinio laikotarpio ir jame vyravusios ideologijos įtaką švietimo prieinamumui“, ypač vertingas „pristatytas pedagoginės-psichologinės pagalbos teikimo modelis“, teigiamai vertinami ir kiti darbo aspektai. Profesorė pažymi tobulintus darbo aspektus: trūksta formuluočių tikslumo, pernelyg lakoniškas tyrimo metodikos ir jo organizavimo pristatymas, norėtuši aiškesnio disertacijos mokslinės problemos pagrindimo ir kt. Disertanto atsakymai gynimo metu į profesorės pateiktus klausimus ir pastebėjimus leido labiau įsitikinti „pateiktos gynimui disertacijos <...> vertingumu“.

Prof. V. Gudonis, pagrįsdamas savo išsakytą ginamo mokslinio darbo vertingumą, nurodė ypač reikšmingas šio darbo sritis: autorius „nepriekaištingai išanalizavo mokslines teorijas bei lyginamuoju aspektu pristatė švietimo prieinamumo raidą Europoje ir Lietuvoje“, „tyrimo metodologinės nuostatos pasirinktos racionaliai“, nustatytos edukacinės prielaidos, laiduojančios „lygiavertį švietimo prieinamumą X–XII (II–IV G) klasių mokiniams“.

Prof. R. Malinauskas ginamo darbo vertingumo prioritetu pažymi jauno mokslininko skiriamą dėmesį moksliskai atskleisti ir pagrįsti nelygiavertį švietimo prieinamumo ir dalyvavimo ugdymo(si) procese galimybes socialiai remtiniams mokiniams: šių mokinių bendravimo stoką su bendraamžiais ir mokytojais, nepalankų mokyklos, klasės mikroklimatą, nepakankamą pagalbos suteikimą ir kt. Tai pagrįsta empirinio tyrimo informatyviais ir patikimais duomenimis. R. Malinausko pateikti klausimai ir pastebėjimai disertantui aiškiai parodė sritis, kurias ateityje galima būtų tobulinti ir tikslinti.

Prof. M. Barkauskaitė stipriausiomis ginamo darbo sritimis įvardijo „teoriniu ir empiriniu tyrimu pagrįstą švietimo prieinamumo ir Lietuvos visuomenės transformacijos ryšį, sudarytą visuomenės transformacijos ir švietimo prieinamumo sąsajų modelį, galimybę pritaikyti naudotas metodikas ir gautus rezultatus tobulinant socialiai remtinių mokinių švietimo prieinamumo problemas“.

Itin smulkiai ir analitiškai disertaciją vertino prof. A. Šerlong, pateikdama diskusinius klausimus, taip pat aktyviai dalyvaudama ir mokslinėje diskusijoje. Profesorė įvertina svarbius Lietuvos švietimo pokyčius, susijusius su šalies nepriklausomybės atkūrimu, o vėliau – įstojimu į Europos Sąjungą.

K. Trakšelio disertacija gynimo tarybos pripažinta kaip originalus, užbaigtas, inovatyvus ir vientisas mokslo kūrinys, reikšmingas tiek šiuolaikinei Lietuvos edukologijos teorijai ir praktikai, tiek ir Lietuvos švietimo politikai.

Šiandien visų mokslo sričių kaitą lemia informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) pokyčių sparta. Nėra išimtis ir edukologijos mokslas, kuriam švietimo sistemos, asmens ugdymo(si) inovatyvumas įvardijamas prioritetiniu uždaviniu. **Agnės Saylik** mokslinis darbas „**Pradinių klasių mokinių kūrybinio rašymo gebėjimų ugdymas naudojant interaktyviąją lentą**“, apgintas 2014 m. kovo 6 d., visų gynimo tarybos narių ir oponentų įvardijamas ir vertinamas kaip vienas iš pirmųjų šios srities mokslinių tyrimų Lietuvoje, kuriame gilinamasi į pradinių klasių mokinių kūrybinio rašymo gebėjimų ugdymą panaudojant IKT.

Šiaulių universiteto prof. D. Malinauskienė pažymi, kad darbas įgyvendintas laiku, yra aktualus ir papildė ugdymo(si) mokslą, ypač praktiką, teoriniu modeliu, kuris sustiprins pradinių klasių mokinių kūrybinio rašymo gebėjimų ugdymą naudojant interaktyviąją lentą; parengta ir pedagoginiame procese patikrinta metodika – programa, „teikianti galimybę gerinti pradinių klasių mokinių rašymo gebėjimus“, bus naudinga pedagogams gerinant ugdymo kokybę. Papildydamas teigiamus ginamo darbo vertinimus prof. J. Žilionis vertina autorės kompetenciją spręsti kūrybinio rašymo gebėjimų ugdymą integraliame ugdymo procese, kur interaktyvi lenta turi pozityvų poveikį visais aspektais, ypač gimtosios kalbos didaktikos tobulinimui.

Prof. S. Poteliūnienė akcentuoja disertantės skirtą dėmesį ir siekį atskleisti galimybes, kaip gerinti mokinių mokymosi motyvaciją, taip pat ieškoti kūrybinio rašymo gebėjimų ir ugdymo socioedukaciniais veiksniais sąsajų. Vilniaus universiteto prof. V. Dagienė, apibendrindama analizuoto darbo visumą, pažymi „darbo kryptingumą“, „problemos sprendimui parinktas tinkamas kelias, apimantis literatūros, dokumentų analizę ir empirinius tyrimus, <...> parašytas sklandžia, taisyklinga lietuvių kalba“.

Doc. R. Makarskaitė-Petkevičienė vertina darbo autorės kūrybingumą, t. y. gebėjimą kelti originalias idėjas, daryti išvalgas, apibendrinti surinktą informaciją, pasitelkiant tyrimo metodų įvairovę, suvaldant didelę respondentų imtį, patikimai apdorojant rezultatus ir kt.

Pozityviai vertindami A. Saylik ginamą darbą, vertintojai pateikė ir daug pastabų, pasiūlymų, padėsiančių tobulinti darbą ateityje, papildant jį naujais moksliniais tyrimais: išplėtoti mokslinio naujumo praktinę dalį pagrindžiant pavyzdžiais, duomenimis, aptarti tolesnio tyrimo sritis, išryškinti sąsajas su Lietuvoje žinomu ir rezultatyviu projektu „Kritinio mąstymo ugdymas skaitant ir rašant“, plačiau aptarti mokymosi aplinkų įtaką mokiniams, galimai plėsti ugdomąjį projektą, daugiau dėmesio skiriant mokytojiui, mokiniui, šeimai.

Praktinės, kultūrinės, socialinės, ekonominės ir kitų sričių kaitos variklis yra nuolatinis mokymasis, kuris įteisintas ne tik švietimo strateginiuose dokumentuose, bet ir įgyvendinamas praktikoje, siekiama pagrįsti ir moksliniais tyrimais. Į šios problemos mokslinį sprendimą aktyviai įsijungusi ir **Vilija Lukošūnienė**, parengusi daktaro disertaciją „**Kvalifikaciją tobulinančių suaugusiųjų mokėjimo mokytis kompetencijos raiška ir ugdymas(is)**“, kurią apgynė 2014 m. kovo 12 d. Disertacijos gynimo tarybos

nariai ir oponentai vertino ginamą darbą skirtinga retorika, bet visi pripažino, jog darbas aktualus, „itin novatoriškas“, laiku atliktas ir atliepiantis aktualijas ir kt. Pripažindami darbo reikšmingumą, kiekvienas mokslininkas, vertindamas darbą, pažymėjo labai įvairias reikšmingas ir „stiprias“ darbo dalis.

Ginamo darbo oponentė prof. P. Pečiuliauskienė, išsamiai aptarusi disertacijai keliamų reikalavimų atitikimą, struktūrą ir kt., išskiria ir vertina stipriąsias ir tobulintinas darbo sritis. Profesorė privalomu laiku disertantės „gebėjimą į mokėjimo mokyti kompetenciją pažvelgti per daugiamatiškumo prizmę <...>. Daugiamatiū aspektu nagrinėdama mokėjimo mokyti kompetenciją, disertantė analizuoja savivaldų mokymąsi. Per jo prizmę priartėja prie mokymosi personalizacijos: „nepriklausomai nuo to, ar mokinys mokosi autonomiškai savarankiškai, ar mokosi grupėse, dėl skirtingų biografijų, patirties, turimų žinių kiekvienas mokinys mokosi savo tempu, kitaip ir kitko“; „suaugusiųjų MMK (mokėjimo mokyti kompetencija) veiksniai, MMK strategijos, MMK modeliai <...>, išskiriami vidiniai ir išoriniai veiksniai, sąlygojantys MMK“, „sudarytas hipotetinis suaugusiųjų mokėjimo mokyti kompetencijos ugdymosi modelis“. Kaip ekspertė metodologė prof. P. Pečiuliauskienė teigiamai vertina sukurtą originalų klausimyną, plačią tiriamųjų geografiją, ugdomojo projekto programą, viso darbo pateikimo logiką ir kt. Profesorė įvardija ir darbo tobulintinas sritis: sąvokų tikslesnį aptarimą, aiškesnę darbo autorės nuomonę kai kuriais klausimais, aiškesnį ir platesnį kai kurių duomenų interpretavimą ir kt.

Vytauto Didžiojo universiteto prof. M. Teresevičienė „stipriomis“ darbo dalimis įvardija autorės gebėjimą, profesionalumą, remiantis naujausia literatūra ir tyrimu, atskleisti suaugusiųjų mokėjimo mokyti kompetenciją ir jų mokymosi specifiką, gebėjimą analizuoti tiriamas problemas naudojantis literatūra keliomis kalbomis, išsakyti savo poziciją, puikiai pagrįsti tyrimo metodiką, kompetentingai interpretuoti duomenis. Tai rodo autorės tvirtą mokslinį metodinį ir praktinį pasirengimą mokslinei veiklai. Pateikta ir pastebėjimų, patarimų darbui tobulinti ir diskusijai tęsti.

Klaipėdos universiteto prof. R. M. Andriekienė, ginamą darbą vertindama edukologijos mokslo plėtojimo ir gilinimo požiūriu, nurodo, kad „mokėjimo mokyti kompetencija analizuojama taikant sisteminį požiūrį, išskaidant į 6 subkompetencijas ir jas sudarančius gebėjimus. Šis požiūris laiduoja MMK visumos giluminį suvokimą“, „sukurta ir įgyvendinta mokėjimo mokyti kompetencijos ugdymo programa, kurią joje dalyvavę asmenys įvertino teigiamai“, „diagnostinis tyrimas, ugdomasis projektas paremti ryškiai išreikšta savirefleksijos ir ankstesnės patirties refleksijos dimensija“. Profesorė diskutavo su disertante apie tolesnius suaugusiųjų švietimo klausimų tyrimus.

Kauno technologijos universiteto prof. N. Bankauskienė vertino sudarytą hipotetinį suaugusiųjų mokėjimo mokyti kompetencijos modelį, visą darbo logiką, 587 pozicijų literatūros sąrašą užsienio kalbomis ir Lietuvos mokslininkų darbus.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo skyriaus vadovė prof. L. Žadeikaitė teigė, kad „atliktas disertacinis tyrimas turi didelę praktinę

vertę, nes Vilijos Lukošūnienės parengtas ir pagrįstas suaugusiųjų mokėjimo mokytis kompetencijos vertinimo instrumento modelis sudaro prielaidas sistemingai vertinti suaugusiųjų mokėjimo mokytis kompetenciją ir atveria galimybes nuosekliai tobulinti suaugusiųjų mokymo ir mokymosi programas, plėtoti gebėjimo mokytis ugdymą(si). Atliktas disertacinis tyrimas turi mokslinę vertę ir praktines taikymo galimybes, šios disertacijos pagrindu gali vykti tolesnės diskusijos ir plėtojamos idėjos, kaip gali būti kuriami instrumentai ir panaudojamos standartizuotos skalės siekiant tobulinti mokinių gebėjimo mokytis kompetenciją ir atliekant šios kompetencijos ugdymo tyrimus. Džiuogu, kad ši programa buvo praktiškai išbandyta kaip novatoriška mokymosi programa suaugusiųjų MM kompetencijai ugdyti. Ją andragogai ir įvairių mokymų organizatoriai galės toliau diegti suaugusiųjų švietimo institucijose dirbdami su įvairiomis suaugusiųjų grupėmis. Šia mokėjimo mokytis kompetencijos vertinimo ir įsivertinimo metodika galėtų pasinaudoti pedagogus ir andragogus rengiančios institucijos, todėl siūlyčiau šią inovatyvią medžiagą paskelbti ir disertacijos pagrindu parengti ir išleisti atskirą leidinį.“

Panašius vertinimus, apibendrinimus išsakė ir LEU prorektorė prof. V. Salienė, prof. E. Martišauskienė, tikėdamos, kad šiuo darbu galės pasinaudoti ir universiteto dėstytojai, dirbdami su studentais.

Ganėtinau naujas iššūkis bendrojo ugdymo mokyklai yra mokinių verslumo ugdymas. Šios problemos mokslinio pagrindo, kartu ir pagalbos mokytojui teikimo ėmėsi doktorantė **Oksana Kietavičienė**, nagrinėdama temą „**XI–XII klasių mokinių verslumo gebėjimų ugdymas taikant ugdomąjį vadovavimą technologijų pamokose**“ ir 2014 m. spalio 3 d. apgynusi disertaciją. Darbo autorė, įgijusi technologinių dalykų mokytojos kvalifikaciją ir būdama profesionali mokytoja praktikė, savo darbe pagrindė, kad technologinis ugdymas yra nenutrūkstamas procesas, kuriame būtina integruoti mokytojo ir mokinio kūrybą, kūrybines idėjas ir gebėti jas realizuoti praktinėje pedagoginėje veikloje. Šią O. Kietavičienės mokslinę problemą ir jos sprendimą pozityviai vertino visi gynimo tarybos nariai ir oponentai. Apibendrinant visų gynime dalyvavusių mokslininkų ir atsiliepus pateikusių mokslininkų bei praktikų mintis, galima teigti, jog darbas vertinamas kaip įgyvendintas laiku, aktualus ir reikšmingas, praturtinantis visų socialinių mokslų, ypač edukologijos mokslo, ugdomąsias galias – „<...> ugdant ne vykdytoją, bet iniciatyvią ir atsakingą asmenybę, gebančią kurti“.

Vilniaus ir Lietuvos edukologijos universitetų prof. R. Želvys teigia, kad „verslumo ugdymui autorė pritaikė koučingo, arba ugdomojo vadovavimo, metodą, kuris šiuo metu taip pat įgyja vis didesnį populiarumą ir yra taikomas įvairių sričių specialistų veikloje“. Taigi disertacinis darbas neabejotinai įdomus ir laiku įgyvendintas, o „pateikta šiuolaikiška ir išsami teorinė apžvalga, gerai apgalvota ir įgyvendinta empirinio tyrimo strategija“ leido autorei atsakyti į išsikeltus mokslinio darbo uždavinius“. Profesorius kaip psichologas ir vadybininkas pateikia ir pasiūlymų darbu ir tolesniems tyrimams tobulinti – tai vartojamų sąvokų tikslinimas, elgesio teorijos, t. y. bihevizizmo ir jo atstovų platesnis analizavimas ir pateikimas, diskusijos skyriaus pertvarkymas ir kt.

Šiaulių universiteto prof. V. Gudonis įvardijo ginamo darbo pranašumus: autorė „išgrynino ugdomojo vadovavimo sampratą apibrėžtį, tinkamai išanalizavo ugdomojo vadovavimo psichologinius aspektus, aiškiai pateikė ugdomojo vadovavimo modelius“, „taikant ugdomąjį vadovavimą technologijos pamokose pagrindimą, nuosekliai pateikė technologinio ugdymo raidą švietimo reformos sąlygomis, atskleidė ugdomojo vadovavimo prielaidas technologinio ugdymo bendrųjų programų tiksluose, tinkamai pristatė projektinę veiklą kaip mokinių verslumo gebėjimų ugdymo priemonę technologijos pamokose“.

Lietuvos sporto universiteto prof. R. Malinauskas vertino O. Kietavičienės „gebėjimą konceptualiai mąstyti ir suvokti šiuolaikinio ugdymo reikšmes“, nes autorė „įsigilinusį į nagrinėjamos problemos raidą“, geba pasirinkti verslumo gebėjimų ugdymui tinkamą GROW modelį, kuris apima „veiklos tikslų numatymo, savęs ir aplinkos vertinimo, veiklos realizavimo galimybių vertinimo, planavimo ir realizavimo“ veiklas. Taip pat teigiamai vertina tyrimo imties reprezentatyvumą, metodų įvairovę, ugdomąjį projektą, kuris, profesoriaus vertinimu, yra „naujas indėlis į edukologijos mokslo lobyną“. Pasiğendama žodynėlio, tikslesnio GROW modelio pristatymo ir kt.

Vilniaus universiteto prof. V. Targamadžė, vertindama ginamą disertaciją, akcentuoja „sprendžiamos mokslinės problemos ieškomą naujumo aspektą“, skaidriai pateiktą tyrimo metodiką, struktūrą ir organizavimą, įdomų ugdomąjį projektą ir kt. Profesorė pateikia ir pastabų, kurios padės išvengti klaidų ir geriau atlikti mokslinius tyrimus ir jų sklaidą ateityje.

Lietuvos edukologijos universiteto prof. G. Kvieskienė ypač gerai vertina O. Kietavičienės gebėjimą tyrinėti mokinių verslumo gebėjimų ugdymą taikant ugdomąjį vadovavimą technologijų pamokose, atsižvelgiant į „švietimo reformos problematikos, sumanosios specializacijos“ ir Lietuvos bei Europos švietimo strateginius dokumentų (2014–2022, *Lietuva 2030*, *Nacionalinė reformų darbotvarkė* (NRD), *Strategija Europa 2020*) aktualijas. Teigiamai vertina termino, sąvokos „koučingo – *coaching*“ pasirinkimą ir aptarimą, darbo vizualizaciją, ugdomojo projekto vykdymą Lietuvos mokyklose (visuose regionuose). Profesorė pateikia ir pasiūlymų dėl tolesnių tyrinėjimų ir mokinių verslumo gebėjimų ugdymą praktinės sklaidos.

Kristina Viršulienė doktorantūros studijų laiką paskyrė pedagoginio bendravimo moksliniams tyrinėjimams, o jos darbą vainikavo parengta ir 2014 m. gruodžio 11 d. apginta daktaro disertacija „**Būsimųjų mokytojų pedagoginio bendradarbiavimo gebėjimai ir jų ugdymas(is)**“. Gynimo tarybos pirmininkė prof. E. Martišauskienė konstatuoja, kad „sunku būtų paneigti temos *aktualumą*, nes ugdymas yra kryptingas asmens galių plėtojimas kuriamosios sąveikos pagrindu, o pedagoginis bendravimas – pastarosios bazinis komponentas“.

Visi gynimo tarybos nariai ir oponentai vieningai sutaria dėl darbo aktualumo, naujumo ir reikšmingumo: „temos aktualumas nekelia abejonių. Pedagoginis bendravimas – esminė mokytojo profesinės veiklos sritis“ (prof. P. Pečiuliauskienė); nors „Lietuvos ir

užsienio mokslininkų darbuose yra nemažai darbų, skirtų pedagoginiam bendravimui ir bendravimo gebėjimų ugdymui studijų procese <...>, bet nauja tai, kad disertantė pasiremmdama konceptualiosiomis tyrimo metodologinėmis nuostatomis ir nuosekliai atliekamais tyrimo metodais, atskleidė, kaip tikslingai į būsimųjų mokytojų ugdymo(si) procesą integruojamos teorinės žinios apie pedagoginį bendravimą, jas taikant visame studijų procese ir toliau analizuojant ir reflektuojant jų raišką per pedagoginę praktiką“ (prof. L. Žadeikaitė); „darbo naujumą sudaro į būsimųjų pedagogų rengimą integruojamų teorinių žinių apie pedagoginį bendravimą aspektas bei integruoto ugdymo poveikio studentams analizė“ (prof. R. Čiužas). Prof. R. Malinauskas atkreipia dėmesį, kad „tyrimo problemą aktualizuoja ir tai, kad mokslininkai pripažįsta vieningos bendravimo gebėjimų ugdymo koncepcijos Lietuvoje trūkumą, šalyje vis dar tebevyksta svarstymai dėl tinkamiausio bendravimo gebėjimų ugdymo modelio, dėl sąvokų „komunikacija“ ir „bendravimas“ bei pedagoginio bendravimo vieningos sampratos“.

Prof. P. Pečiuliauskienė, analizuodama disertaciją struktūriškumo aspektu, teigia, kad „kiekvienas *disertacijos skyrius yra prasmingas* ir sudaro tam tikrą vienetą bendroje disertacinio darbo struktūroje“. Pasak profesorės, „disertacijos teorinės dalies išskirtinis požymis – detalus komunikacijos modelių aprašymas. Pradedama klasikiniu tiesinės komunikacijos modeliu, baigiama – tarpasmeniniu bendravimo modeliu. Visus modelius vienija semantinio triukšmo problema, akcentuojama jo svarba ugdymo procese.“ Gynimo tarybos narys prof. V. Gudonis pabrėžia, kad „ypač pozityvus darbo bruožas – skirtingų informacijos šaltinių, Lietuvos ir užsienio tyrėjų koncepcijų ir tyrimų rezultatų integravimas, apibendrinimų ir komentarų darymas susiejant skirtingus kontekstus – mokslinį, praktinį ir platesnį – mokslo politikos nacionalinėje ir Europos erdvėje, – kas rodo disertantės kaip tyrėjos kompetencijas“.

Vertindami disertacinio tyrimo metodologinę ir empirinę dalis, visi gynimo tarybos nariai ir oponentai pažymi K. Viršulienės pasirinktą tyrimų metodų įvairovę. Gynimo tarybos pirmininkė prof. E. Martišauskienė atkreipia dėmesį „į *tyrimo prieigų plotmę*. Autorė taiko septynis tyrimo metodus, kurie leidžia ne tik atsiremti į kitų tyrėjų nuomones apie pedagoginį bendravimą, bet ir taikyti kiekybinį ir kokybinį tyrimą, stebėti, tirti, analizuoti ir asmeniškai dalyvauti būsimųjų mokytojų pedagoginio bendravimo gebėjimų ugdymesi, aprėpiant ir studijas universitete, ir praktikas mokykloje, lyginant studentų, mentorių, dėstytojų požiūrius“.

Prof. P. Pečiuliauskienė patvirtina, kad „tyrimo duomenų analizė išsami, argumentuota. <...> rezultatai lyginami su kitų tyrimų rezultatais“. Profesorė džiaugiasi stebėjimo metodo pasirinkimu disertaciniame tyrime: „tyrėjai retai renkasi stebėjimo metodą. Todėl disertantės pasirinkimas taikyti šį metodą yra sveikintinas“.

Visi gynimo tarybos nariai ir oponentai labai pozityviai vertina atliktą ir disertacijoje aprašytą ugdomąjį projektą: „Bene vienas iš didžiausių disertacijos privalumų yra tai, kad empiriškai patikrintas ugdymo projekto programos veiksmingumas, kuris ir yra naujas indėlis į edukologijos mokslo lobyną“ (prof. R. Malinauskas).

Taip pat oponentės doc. G. Žibėnienės teigimu, „disertacijos autorė įgyvendina dar vieną ne mažiau svarbų visai Lietuvai tikslą – atskleidžia pedagoginio darbo sudėtingumą, atsakingumą ir reikšmingumą ir taip prisideda prie nūdienos visuomenėje svarbaus mokytojo autoriteto, mokytojo veiklos reikšmingumo suvokimo“. Antrasis oponentas prof. R. Čiužas įvardija, kad „tema aktuali ne tik edukologijos mokslininkams, bet ir mokiniam, mokytojams, mokyklų vadovams, mokytojus rengiančioms aukštosios mokykloms, švietimo bei kvalifikacijos tobulinimo paslaugas teikiančioms institucijoms, mokykloms“. Disertacijos skaitytojais ras autorės pateiktas rekomendacijas daugeliui išvardytų subjektų.

Gynimo tarybos pirmininkė prof. E. Martišauskienė, apibendrinama disertacijos analizę, teigia, kad „K. Viršulienės disertacija „Būsimųjų mokytojų pedagoginio bendradarbiavimo gebėjimai ir jų ugdymas(is)“ yra daugiamatis kūrinys, žadinantis naujas pedagogų rengimo išvalgas įvairialypėje šiuolaikinio pedagogų rengimo terpėje. Todėl belieka laukti jų realizavimo ir plėtojimo pedagoginėje erdvėje“.

Rokas Gulbinas naujų mokslo žinių pateikė „dviejų naujų reiškinių edukacinėje erdvėje – socialinio pedagogo bei informacinių ir komunikacinių technologijų – susiejime“ (prof. E. Martišauskienė) mokslo bendruomenei pristatydamas daktaro disertaciją „**Socialinio pedagogo informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis praturtintos edukacinės aplinkos pedagoginis pagrindimas**“, kurią apgynė 2014 m. lapkričio 27 d.

Pasak prof. O. Monkevičienės, „sparčiai besiplėtojančios informacinės ir komunikacinės technologijos ne tik palengvina skirtingų profesijų darbuotojų darbą, bet ir iš esmės keičia jo pobūdį, suteikdamos naujų galimybių, o kartu ir iškeldamas naujų problemų. Todėl R. Gulbino disertacinio tyrimo problema – teoriškai ir empiriškai pagrįsti socialinio pedagogo IKT praturtintą edukacinę aplinką, kaip prielaida nauju kokybės lygiu atlikti socialinio pedagogo funkcijas, tikrai yra aktuali ir laiku įgyvendinama“. Visi gynimo tarybos nariai ir oponentai sutaria, kad temos aktualumas nekelia abejonių. „Didinti mokymosi, bendrojo ugdymo mokyklų darbo kokybę ir efektyvumą – itin aktualūs šiuolaikinės žinių visuomenės uždaviniai. Šių uždavinių sprendimas neišvairiaujamas ir negalimas be informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) ir jų teikiamų galimybių panaudojimo“ (prof. V. Dagienė).

Prof. R. Gudauskas pabrėžia, kad „darbo naujumas atsiskleidžia per moksliskai pagrįstos socialinio pedagogo IKT praturtintos edukacinės aplinkos ir ją sudarančių komponentų modeliavimą“.

Aptariant teorinę disertacijos dalį gynimo tarybos pirmininkė prof. M. Barkauskaitė konstatuoja, kad „profesionaliai aptartos nagrinėjamos mokslinės problemos išvalgos teoriniuose mokslo darbuose ir švietimo sistemos dokumentuose, sujungiant tai į vieną reikšmingą laikmečio problemą kokybiškai rengiant kvalifikuotą socialinį pedagogą“. Prof. P. Jucevičienė atkreipia dėmesį, jog „labai kruopščiai ir išsamiai nagrinėjama IKT priemonių taikymo Lietuvos mokykloje praktika, atsižvelgiant, kokios priemonės gali praversti socialiniam pedagogui“, tačiau profesorė išreiškia ir norą, kad „disertacijos tekste

būtų išryškėjęs paties autoriaus aiškesnis edukacinės aplinkos supratimas“. Oponentė prof. V. Dagienė pastebi, kad „nagrinėjamus ryšius padeda suvokti vykusiai parengta socialinio pedagogo komunikacijos lygmenų schema“.

Vertindama disertaciniame tyrime pasirinktus kiekybinius ir kokybinius tyrimo metodus prof. V. Dagienė apibendrina: „Kiekybinis tyrimas buvo skirtas empiriškai pagrįsti socialinio pedagogo edukacinės aplinkos IKT priemonėmis, taip pat iš dalies ekspertų konsultantų interviu metu gautiems duomenims analizuoti. <...> Kokybinio tyrimo metodas (apklausa internetu – aprašas) skirtas įvertinti parengto pirminio tyrimo instrumento komponentus – IKT priemonių funkcijas ir jų pedagogines prielaidas socialinio pedagogo veiklai atlikti, taikant pusiau struktūruotą interviu tyrimo metodą duomenims surinkti. Ekspertų konsultantų tyrimo duomenims analizuoti taikyta kokybinė ir kiekybinė turinio (konteksto) analizė.“ Profesorė džiaugiasi, kad „puiki idėja – sukurti instrumentą edukacinei aplinkai matuoti“, ir pabrėžia, jog disertacinio darbo „naujumą labiausiai galima įžvelgti sukurtame tyrimo instrumente ir ypač jo taikyme“.

Anot prof. M. Barkauskaitės, viena iš reikšmingų ir stiprių disertacinio darbo pusių yra „kokybinių ir kiekybinių tyrimo metodų naudojimo pagrįstumas: informantų atrankai, tyrimo instrumento parengimui, duomenų validumo užtikrinimui, preciziškas instrumento kokybinis vertinimas išskirtų edukacinės aplinkos pagrindinių komponentų ir sričių požiūriu“.

Labai pozityviai gynimo tarybos narių ir oponentų įvertinta empirinė tyrimo dalis: „Reikia pagirti autorių už labai kruopštų ir gilų statistinių duomenų apdorojimo metodų panaudojimą. Empirinis tyrimas ir gauti kiekybiniai rezultatai abejonių nekelia“ (prof. P. Jucevičienė); „teorinė ir praktinė darbo dalys koreliuoja, jų loginiai ryšiai stiprūs ir mokliškai pagrįsti“ (prof. R. Gudauskas); „gražiai, profesionaliai atlikti matematiniai, statistiniai skaičiavimai“ (prof. V. Dagienė).

Prof. O. Monkevičienė konstatuodama, kad „empirinis tyrimas mokliškai reikšmingas daugeliu aspektų“, pabrėžia, jog „tyrimas padėjo sukonstruoti socialinio pedagogo veiklos IKT praturtintoje edukacinėje aplinkoje hipotetinį modelį, kuris aktualus ne tik kaip kiekybinio tyrimo metodikos kūrimo konstruktas, bet ir kaip socialinio pedagogo veiklos kintančiomis technologinėmis sąlygomis tobulinimo modelis“.

Aptariama disertacija baigiama rekomendacijomis, kurias autorius pateikia švietimo politikams, aukštojo mokslo institucijoms, mokyklų administracijai ir socialiniams pedagogams.

Apibendrinami gynimo tarybos nariai ir oponentai vienbalsiai sutaria, kad „disertacinio tyrimo rezultatai yra reikšmingi edukologijai ir švietimo praktikai“ (prof. P. Jucevičienė). Keli gynimo tarybos nariai akcentuoja šios disertacijos nagrinėtos problemos tyrimų tęstinumą: „laikantis kompleksinio požiūrio pateiktame darbe išryškintos tiriamos mokslinės problemos sprendimo prielaidos patvirtina šios krypties tyrimų perspektyvumą“ (prof. R. Gudauskas); „pateikiamos kritinės ir diskutuotinos išvalgos, užfiksuotos tyrimo metu, ir savo, ir kitų tyrėjų tolesnių tyrimų perspektyvos, nagrinėjant

IKT aplinkų sąsajas su socialinių pedagogų veikla ir sisteminės socioedukacinės aplinkos modelio paieškai, padėtų projektuoti disertantui ir nukreipti kitus tyrėjus tolesniam šios problemos tyrimo laukui“ (prof. G. Kvieskienė).

Giedrė Misiūnienė rengdama daktaro disertaciją „**Daugiafunkcio centro socioedukacinės veiklos modeliavimas kaimo (teritorinėje) bendruomenėje**“, kurią apgynė 2014 m. gruodžio 19 d., išsikėlė tikslą – pagrįsti hipotetinį daugiafunkcio centro socioedukacinės veiklos modelį kaimo bendruomenėje. Gynimo tarybos pirmininkė prof. M. Barkauskaitė, aptardama parengtos daktaro disertacijos aktualumą, teigia, jog „aktualumas ne tik nekelia abejonų, bet ir vertinamas kaip jaunos mokslininkės gebėjimas ir įsipareigojimas spręsti skaudžias laikmečio problemas, kurių mokslinis tyrinėjimas, pagrindimas, prognozavimas bei pozityvios socioedukacinės veiklos kaimo bendruomenėse įtvirtinimas, sklaida gali ne tik pagelbėti žmogui, visuomenei, bet ir stabdyti neraštingumą, atskirtį, vertybinį nuopuolį. Ypač vertintina disertantės ir jos mokslinės vadovės iniciatyva siekti realizuoti dr. M. Lukšienės vieną iš pamatinių siekių – plėsti kaimo ir pagrindinių (10 kl.) mokyklų tinklą, veiklą, tuo stiprinant tautinį tapatumą, kultūrą, valstybės įvaizdį. Šis siekis yra įvardytas ir Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje, todėl autorės mokslinis interesas modeliuoti besikuriančius daugiafunkcius centrus yra itin aktualus ir reikšmingas“.

Kaip ir kiti gynimo tarybos nariai ir oponentai, prof. V. Gudonis įžvelgia darbo praktinį reikšmingumą teigdamas, kad „disertacijos idėja yra padiktuota aktualios praktinės problemos ir tai iš karto suteikia jai taikomąją vertę“.

Aptariant teorinę disertacijos dalį prof. V. Gudonis konstatuoja, jog doktorantė „aiškiai pristatė socioedukacinės veiklos galimybių kaimo bendruomenėje projekciją, tinkamai akcentuodama bendruomenės vaidmenį socialinėje edukacinėje veikloje, bendruomenių formavimosi raišką Lietuvos kaimo vietovėse, pateikė išsamią kaimo bendruomenių centrų veiklos kryptių analizę. Nagrinėdama daugiafunkcio centro sampratą ir kitų šalių patirtį, atliko išsamią daugiafunkcio centro veiklą reglamentuojančių teisės aktų ir dokumentų analizę bei išnagrinėjo daugiafunkcio centro veiklą bendruomenės kontekste“.

Prof. E. Martišauskienė atkreipia dėmesį, kad „ryškus šio disertacinio tyrimo privalusas sietinas su jo *kontekstualumu*. Tai išties nacionalinės reikšmės tyrimas, apimantis istorines socioedukacinės veiklos kaimo bendruomenėse ištakas iki daugiafunkcių centrų kūrimosi ir pastarųjų veiklą reglamentuojančių teisės aktų ir dokumentų analizės, kartu lyginant šių centrų kūrimosi peripetijas su kitų šalių patirtimi. Tai gelminis, vertikalusis, prieigos vektorius. Horizontalusis – į tyrimą įtraukti daugiafunkciai centrai, išsidėstę trečdalyje Lietuvos savivaldybių. Todėl nekelia dvejonų tyrimo validumas ir patikimumas, tikrinamas grįžtamoju ryšiu su informantais“. Ir kiti gynimo tarybos nariai bei oponentai sutaria, jog labai išsamiai pristatytas kokybinio tyrimo organizavimas ir procedūra, taip pat atkreipia dėmesį į plačią tyrimo geografiją: tyrimo grupinėse diskusijose dalyvavo Alytaus, Pakruojo, Prienų, Radviliškio, Rokiškio, Šilutės, Varėnos, Vilkaviškio, Kalvarijos, Kauno, Kazlų Rūdos, Plungės, Šakių, Šiaulių, Šilalės, Tauragės, Utenos savi-

valdybių atstovai. Prof. O. Monkevičienė apibendrindama konstatuoja, kad „disertantė atliko tikrai platų, įvairiapusišką empirinį kokybinį tyrimą, surinkta duomenų gausa galės naudotis švietimo strategai, DC (daugiafunkčių centrų) vadovai, pedagogai ir kiti“.

Gynimo tarybos nariai ir oponentai be diskusijų sutaria dėl autorės darbo svarbiausio rezultato – hipotetinio modelio: „Didžiausias disertantės nuopelnas, kad ji sukūrė, teoriškai ir empiriškai pagrindė hipotetinį daugiafunkcio centro socioedukacinės veiklos modelį kaimo bendruomenėje. <...> Šioje disertacijoje yra ištirtas unikalus Lietuvos atvejis, kuris, suprantama, kad turi kai kurių panašumų su kitų šalių atvejais, bet vis dėlto yra specifinis. Tai rodo išskirtinį tyrėjos bruožą ir kartu drąsą – gilintis į visiškai naują, dar kūrimosi etape esantį tyrimo objektą“ (prof. M. Taljūnaitė), „teorinės ir empirinės medžiagos pagrindu sukurtas DC socioedukacinės veiklos hipotetinis modelis, vidiniais ryšiais susiejantis kaimo bendruomenių poreikių tenkinimą ir valstybės lūkesčius, kaimo bendruomenių išitraukimą į veiklas ir glaudų bendradarbiavimą su švietimo, kultūros, sveikatos ir socialines paslaugas teikiančiomis įstaigomis, vykdamas socioedukacines ir kitas veiklas, grindžiamas įvairovės, prieinamumo, kompleksiško ir kitais principais. Modelio privalumas tas, kad pagrįstas sąveikos, bendradarbiavimo, tinklaveikos principais ir savivaldaus veikimo idėjomis“ (prof. O. Monkevičienė), „svarbu, kad sukurtas ir empiriškai patikrintas socioedukacines paslaugas teikiančio daugiafunkcio centro veiklos modelis gali būti praktiškai pritaikomas kiekvienoje kaimo bendruomenėje, atsižvelgiant į vietos savivaldos politiką“ (prof. L. Žadeikaitė).

Darbo pabaigoje autorė pateikia rekomendacijas politikams ir strategams, daugiafunkcinių centrų vadovams, tyrėjams. Prof. L. Žadeikaitė viliasi, kad „disertacijos išvados ir rekomendacijos bus iš karto aktualios ir reikšmingos politikams, inicijuojantiems švietimo sistemos pokyčius ir panaudotos toliau modeliuojant daugiafunkcinių centrų plėtrą“.

Skaitytojus kviečiame susipažinti su G. Misiūnienės atliktu darbu detaliau, nes, pasak prof. O. Monkevičienės, „tai pirmasis unikalus tokio pobūdžio tyrimas šalyje“.

Visiems šioje apžvalgoje aptartų disertacijų, kurios apgintos Lietuvos edukologijos universitete, autoriams suteiktas socialinių mokslo srities edukologijos krypties (07S) mokslo daktaro laipsnis. Laukiame dr. K. Trakšelio, dr. A. Saylik, dr. V. Lukošūnienės, dr. O. Kietavičienės, dr. K. Viršulienės, dr. R. Gulbino ir dr. G. Misiūnienės naujų mokslo darbų kuriant ir puoselėjant Lietuvoje edukologijos mokslą.

Problems of (Self-)education Substantiated by Scientific Research

Marijona Barkauskaitė¹, Daiva Karužaitė²

¹ Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Education, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, marijona.barkauskaite@leu.lt

² Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Education, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, daiva.karuzaite@leu.lt

Summary

The scientific community members tend to acknowledge that scientific achievements in educational sciences are much slower compared to other areas. However, it is encouraging that in 2014 responding to the challenges relevant to the system of education, the young researchers of Lithuanian University of Educational Sciences searched for and substantiated solutions to a number of problems employing their original scientific research.

In the Committee of Joint Doctoral Studies (Lithuanian University of Educational Sciences, Kaunas University of Technology, Šiauliai University and Lithuanian Sports University) *Kęstutis Trakšėlys* defended his doctoral thesis on the theme: **“Education accessibility within the context of the transformation of Lithuanian society (1990–2010)”**. The Committee of the Defence Council consisted of the representatives-researchers from the Joint Doctoral Committee and Prof. Dr. Habil. Alicja Šerlong, Director of the Institute of Pedagogy of Wrocław University (Poland). All the members of the Doctoral Defence Council unanimously emphasised that the emerging processes of transformations in the global world impose specific tasks on the system of education and oblige the school to organise the process of (self-)education in such a way, which satisfies needs of learners, modern society and the epoch. Therefore, the author of the thesis analysed an urgent research problem identifying links between social transformations and changes in the system of education from the perspective of accessibility, while solving the problem of accessibility of education in the context of social transformations during the period, which was particularly challenging to the system of education in Lithuania (1990–2010).

All the members of the Dissertation Defence Council and opponents considered the doctoral thesis **“The development of creative writing skills of primary school pupils using interactive whiteboard”** by *Agnė Saylik* as one of the first works in Lithuania, which focuses on development of primary learners’ creative writing skills employing information and communication technologies. The members of the Committee highly evaluated the creativity of the author, i.e., her ability to create original ideas, make insights, manage the collected information, to employ a variety of methods, to cope with a big sample of respondents, to process the data in a reliable way, etc.

The members of the Dissertation Defence Council and opponents of the doctoral thesis **“Expression and development of the learning to learn competence of the adults improving**

their qualification” written by *Vilija Lukošūnienė* unanimously recognised the relevance and particular innovative character of the thesis, which is said to be timely and answering the urgent challenges of today: ability to approach the competence of learning to learn through the prism of **multidimensionality**, autonomous learning is analysed, internal and external factors are singled out, which result in the competence of learning to learn, the hypothetic model for development of the adults’ competence of learning to learn was designed.

Analysing the theme **“Developing entrepreneurial capacities of pupils in 9th–12th forms applying coaching in technology lessons**” and being a professional teacher-practitioner, *Oksana Kietavičienė* perceived technological education as a continuous process and understood the necessity to integrate teacher’s and learner’s creation as well as their creative ideas and to apply them in practical pedagogical activities. The thesis was evaluated as a timely, relevant and significant scientific study, which enriches educational powers of all the social sciences and educational science in particular, targeting at nurturance of an initiator and a responsible personality, who is capable of creation, rather than on development of an executor.

Kristina Viršulienė used the time of her doctoral studies for scientific research on pedagogical communication and her efforts were finalised by the written doctoral thesis **“Student-teachers’ instructional communication skills and their development**”. The Chairperson of the Dissertation Defence Council pointed out that the relevance of the theme is obvious as education is a focussed development of individual’s powers on the basis of the created interaction. Pedagogical communication is a basic component of the latter and an essential area of teacher’s professional activity. Empirical testing of efficiency of the programme of educational project is one of the main advantages of this doctoral thesis and this is a new contribution to the treasure trove of the educational science.

In his defended doctoral thesis **“Pedagogical substantiation of social educator’s educational environment enriched with information and communication technologies**”, *Rokas Gulbinas* theoretically and empirically substantiated the educational environment of a special needs teacher enriched with information and communication technologies (ICT) as a prerequisite for fulfilment of special needs teacher’s functions at new quality level. This is a particularly significant empiric study, which contributed to designing of the hypothetic model of special needs teacher’s activity in the educational environment enriched with ICT, which is relevant not only as the construct of development of methodology of quantitative research but also as a model for improvement of special needs teacher’s activity under changing technological conditions.

Giedrė Misiūnienė wrote the doctoral thesis **“Modelling of socio-educational activities of multifunctional centre in rural (territorial) community**”, which aimed to substantiate the hypothetic model of socio-educational activity of multifunctional centre in rural territorial community. The Dissertation Defence Council highly evaluated the capability and commitment of the young researcher to addressing severe problems of our time, whereof scientific research, substantiation, forecasting as well as strengthening of positive socio-educational activities in rural communities and their dissemination may not only help an individual and the society but also eliminate illiteracy, exclusion and decline in value-based principles. The initiative of the

author of the thesis and her academic supervisor to implement one of the fundamental goals of Dr. M. Lukšienė, i.e. to expand the network of rural and basic schools (10 forms), their activity and, thus, to enhance the national identity, culture and the image of the state, is of particular value. This objective is also outlined in the National Education Strategy for 2013–2022; therefore, the scientific interest of the young researcher to model the emerging multifunctional centres is particularly timely and significant. This is the first unique research of such kind in the country.

All the doctoral theses discussed above were defended in Lithuanian University of Educational Sciences in 2014 and their authors were conferred the degree of doctor of Social Sciences (Educational Science (07S)).

Keywords: *scientific research, dissertation, accessibility, transformation, writing skills, interactive whiteboard, competence of learning to learn, coaching, entrepreneurship, pedagogical communication, educational environment, multifunctional centre.*

Įteikta / Received 2014-12-14
Priimta / Accepted 2015-01-12